

Sisäministeriölle
8.8.2022

Asia: VN/3493/2022
VN/3493/2022-SM-8

Pakolaisneuvonta ry:n lausunto hallituksen esityksestä laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Pakolaisneuvonta kiittää mahdollisuudesta lausua lakiesityksestä sekä tuoda esille asiakastyössämme havaitsemiamme kehitystarpeita.

Yleistä

Pakolaisneuvonta pitää lakimuutosesityksen tavoitteita kuten auttamisen ja rikosprosessin sidonnaisuuden poistamista sekä auttamisjärjestelmän asiantuntijaroolin vahvistamista kannatettavina.

Taustaa: Pakolaisneuvonnan asiakastyö ihmiskaupan uhrien kanssa

Pakolaisneuvonnan erityisosaamisaluetta on haavoittuvassa asemassa olevien turvapaikanhakijoiden ja muiden ulkomaalaisten oikeudellinen neuvonta. Ulkomaalaistaustaiset ihmiskaupan ja lähirikosten uhrin kuuluvat tähän ryhmään.

Pakolaisneuvonnan ihmiskaupan uhrien auttamis- ja neuvontatyö on tarkoitettu kaikille ulkomaalaistaustaisille henkilöille Suomessa, oleskelustatuksesta riippumatta.

Pakolaisneuvonnassa on vuodesta 2010 ollut ihmiskauppaan erityisosaamisalueenaan perehtynyt lakimies ja kaikki järjestön lakimiehet on koulutettu tunnistamaan ihmiskauppaviitteet ja antamaan neuvontaa avun piiriin ohjautumisessa.

Lakimiehemme tunnistavat hyväksikäytön uhreja turvapaikkaprosessin aikana. Lisäksi Pakolaisneuvonnan matalan kynnyksen neuvontapalvelut, joihin lukeutuu joka arkipäivä annettava lakimiehen maksuton neuvonta puhelimitse ja paperittomien parissa tehtävä neuvontatyö, tavoittaa sellaisia ihmiskaupan uhreja, joille avun hakeminen suoraan viranomaisilta on liian suuri askel otettavaksi. Ihmiskauppa on voinut tapahtua kotimaassa, kauttakulkumaassa ja/tai Suomessa.

Huomioita lakiesityksestä

Kynnys auttamisjärjestelmään ottamiselle, uskottavuusarviointi

Pakolaisneuvonnan käytännön asiakastyöstä saatujen kokemusten perusteella kynnys ihmiskaupan uhrin ottamiseksi auttamisjärjestelmään tällä hetkellä on suhteellisen matala. Lakiesityksen jatkovalmistelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota sen varmistamiseen, ettei esitys käytännössä johda auttamisjärjestelmään ottamisen matalan kynnyksen nousemiseen.

Pakolaisneuvonta pitää ongelmallisena sitä, että toisinaan auttamisjärjestelmän kielteistä päätöstä perustellaan, sillä että uhritumisesta on kulunut jo kauan aikaa ja sillä, että ihmiskaupan uhri on jo vastaanottopalveluiden piirissä. Pakolaisneuvonnan käytännön asiakastyöstä saatujen kokemusten perusteella uhritumisesta kulunut aika ei usein poista avun tarvetta. Ihmiskaupan uhrille on voinut syntyä ihmiskaupasta johtuen pitkäkestoista avun tarvetta liittyen esimerkiksi terveydentilaan, sosiaalipalveluihin ja oleskelun laillistamiseen liittyviin kysymyksiin. Pakolaisneuvonnan käytännön asiakastyöstä saatujen kokemusten perusteella ihmiskaupan uhrin avun piiriin pääseminen vastaanottopalveluiden kautta voi riippua myös missä vastaanottokeskuksessa ihmiskaupan uhri majoittuu tai on rekisteröitynyt.

Pakolaisneuvonta pitää tärkeänä, että auttamisjärjestelmään ottamisen kriteerit ja niihin liittyvät tulkintamuutokset ovat läpinäkyviä ja niistä tiedotetaan avoimesti.

Lakiehdotuksen uuden 35 §:n mukaan *auttamisjärjestelmään esitetty henkilö otetaan auttamisjärjestelmään, jos olosuhteita koskevan arvioinnin perusteella tunnustetaan, että kyseessä voi olla ihmiskaupan uhri ja hän on auttamistoimien tarpeessa.*

Pidämme ongelmallisena, että lakiesityksen mukaan auttamisjärjestelmän asiakkaaksi ottamisen kriteerinä säilyy se, että uhri on auttamistoimien tarpeessa. On tärkeää, että ihmiskaupan uhri pääsee mahdollisimman varhaisessa vaiheessa palveluiden piiriin, vaikka hänellä ei välttämättä juuri sillä hetkellä, kun häntä esitetään ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään, ilmenekään akuuttia palveluiden tarvetta. Kyse voi myös olla siitä, että palveluiden tarvetta ei ole tunnustettu ja selvitetty, eikä uhri osaa tai uskalla niiden tarvetta ilmaista eikä sanoittaa. Ihmiskaupan uhri on haavoittuvassa asemassa ja auttamistoimien tulisi olla saatavilla, vaikka ihmiskaupan uhri ei olisi osannut ilmaista avuntarvettaan.

On erittäin tärkeää, että auttamisjärjestelmän rooli olisi vahvemmin auttamistoimiin keskittyvä eikä niinkään ihmiskaupan uhrin uskottavuusarviointiin keskittyvä. Ihmiskaupan uhrin kertomukselta ei tulisi vaatia kovin yksityiskohtaista kertomusta tehtäessä päätöstä auttamisjärjestelmään ottamisesta, sillä uskottavuusarviointi käydään läpi muissa prosesseissa. Jo tällä hetkellä uskottavuusarvioinnissa on päällekkäisyyttä suhteessa muihin viranomaisprosesseihin etenkin turvapaikkaprosessiin.

Maahanmuuttovirasto suorittaa joka tapauksessa oman uskottavuusarvioinnin harkitessaan kansainvälisen suojelun tai ihmiskaupan uhrin oleskeluluvan

myöntämistä, joten kovin yksityiskohtiin menevä asian ja tosiseikaston selvittäminen ja kirjaaminen auttamisjärjestelmän toimesta ei ole tarpeellista ja voi johtaa myös näennäisiin ristiriitoihin. Se, että uhri joutuu kertomaan traumaattisista tapahtumista useaan kertaan usealle eri viranomaiselle aiheuttaa tarpeetonta kärsimystä uhrille.

Ihmiskaupan uhrin oikeudet palveluihin

Pakolaisneuvonnan käytännön työssä on tullut esille, että kansainvälistä suojelua hakevien ihmiskaupan uhrien tunnistaminen ja palveluiden saaminen vaihtelee hyvin paljon eri vastaanottokeskusten välillä. Käytännössä tämä on johtanut toisinaan siihen, että palveluiden saaminen on edellyttänyt lakimiehen yhteydenottoa.

Pakolaisneuvonta esittää, että lain esitöissä painotettaisiin ihmiskaupan uhrin oikeutta palveluihin ja selkeytettäisiin etenkin vastaanottokeskuksen ja ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmän vastuuta ja roolia palveluiden tarjoajana.

Myös paperittomien ihmiskaupan uhrien oikeudet palveluihin tulisi selkeyttää. Avun tarpeesta huolehtiminen ei tulisi olla sidottu turvapaikkaprosessiin. Pakolaisneuvonnan asiakastyössä on ilmennyt tapauksia, että auttamisjärjestelmään otetut paperittomat asiakkaat eivät ole saaneet palveluita siinä vaiheessa, kun turvapaikkaprosessi on päättynyt. Paperittomat ulkomaalaiset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa ja alttiita hyväksikäytölle, joten heillä on korostunut tarve palveluille.

Varsinainen tunnistaminen

Pakolaisneuvonta ei näe perusteltuna varsinaisen tunnistamisen poistamista vastaanottolaista. Varsinainen tunnistaminen vastaa Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaisen yleissopimuksen 10.2 artiklan mukaista virallista tunnistamista. Kyseisen artiklan mukaan perustellulla syyllä ihmiskaupan uhriksi epäiltyä henkilöä ei saa poistaa maasta ennen kuin virallinen tunnistaminen on saatu päätökseen.

Kuten lakiesityksessäkin on todettu, Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaisen yleissopimuksen 10 artiklan varsinaiseksi tai viralliseksi kutsutun tunnistamisveloitteen merkitys on erityisen olennainen niiden kohdalla, jotka voivat tulla maasta poistetuksi.

Kaksiportainen tunnistaminen on ihmiskaupan uhrin oikeusturvan kannalta parempi ja antaa aikaa selvittää uhrin haavoittuvaa asemaa ja erityistarpeita ennen mahdollista maastapoistamista. Vaikka varsinainen tunnistaminen saattaa pitkittää maastapoistamista niin tarkoituksena on nimenomaan varmistaa, että ihmiskaupan uhrin oikeudet toteutuvat täysimääräisesti ja että Suomi noudattaa kansainvälisiä velvoitteitaan.

Toipumisaika

Pakolaisneuvonta kannattaa toipumisajan poistamista vastaanottolaista.

Ihmiskaupan uhrin maastapoistaminen

Tällä hetkellä ihmiskaupan uhrien kynnyks saada kansainvälistä suojelua tai oleskelulupaa Suomessa on korkea. Tämä johtaa siihen, että vaikka ihmiskaupan uhri tunnustetaan Suomessa ja hän saa Suomessa ollessaan palveluita, niin kun hän ei saa oleskelulupaa Suomeen, jää auttamistoimien merkitys vähäiseksi.

Käytännössä tilanne on tällä hetkellä usein se, että ihmiskaupan uhrilta tiedustellaan yksityiskohtaisesti hänen traumaattiset kokemukset eri prosesseissa, hänet saatetaan tunnustaa ihmiskaupan uhriksi, mutta silti hänet käännytetään maahan, jossa hän ei saa apua ja on vaarassa uhriutua uudelleen. Ihmiskaupan uhrien toipuminen heihin kohdistuneesta vakavasta rikoksesta edellyttää, että he ovat turvallisessa paikassa, jossa he voivat toipua kokemastaan. Vasta tällöin he voivat hyötyä saamistaan sosiaali- ja terveystalveluista.

Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet koskien ihmiskaupan uhrien käännyttämistä, velvoittavat viranomaiset varmistamaan kohdemaasta, että uhri pääsee halutessaan auttamistoimien piiriin. Maastapoistamistilanteissa on toipumisen turvaamiseksi ja uudelleen uhriutumisen estämiseksi olennaista turvata uhrin pääsy tarvitsemiensa palveluiden piiriin. Hallituksen esitystä tulisi edelleen täsmentää siten, että ihmiskaupan uhria ei tule poistaa maasta ennen kuin hänen pääsy avun piiriin kohdemaassa on varmistettu Suomen viranomaisten toimesta.

Mia Leisti
Vanhempi lakimies
Pakolaisneuvonta ry

